

УДК: 343.9

DOI <https://doi.org/10.32703/2663-6352/2023-2-14-160-165>

ORCID ID 0009-0000-9497-5017

*Булах Анастасія Володимирівна,
студентка магістратури, юридичного факультету
Київського міжнародного університету*

ORCID ID 0000-0002-1570-2721

*Бісюк Олена Сергіївна,
Завідувач кафедри публічного
та європейського права, к.ю.н., доцент
Київського міжнародного університету*

СПІВВІДНОШЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРОТИПРАВНОГО ДІЯННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 271 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ, ТА ОКРЕМИХ КРИМІНАЛЬНО-ПРОТИПРАВНИХ ДІЯНЬ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

***Анотація.** Статтю присвячено дослідженню взаємозв'язку між кримінально-протиправним діянням, закріпленим у статті 271 Кримінального кодексу України, та окремими видами кримінально порушених проти життя та здоров'я особи. Автори аналізують законодавчий контекст та правові аспекти цих статей, визначають спільні та відмінні риси, а також виявляють ситуацію, коли порушення в охороні праці можуть призвести до вчинення кримінальних правопорушень. Стаття детально розглядає процедури кваліфікації таких порушень, а також пропонує практичні рекомендації щодо вдосконалення законодавства та забезпечення ефективного захисту прав та безпеки громадян у сфері охорони праці. Ця робота сприятиме глибшому розумінню правових аспектів зазначених кримінальних норм та сприятиме подальшому розвитку правової практики в цій області.*

***Ключові слова:** кримінальне правопорушення, охорона праці, порушення вимог законодавства про охорону праці, кримінально-протиправні діяння проти життя та здоров'я особи, кримінальна відповідальність.*

***Annotation.** The article is devoted to analysis is conducted on the relationship between the criminal offense described in Article 271 of the Criminal Code of Ukraine and specific criminal violations against the life and health of individuals. Naturally, there is a need to address the issue of the correlation between violations of labor protection legislation when harm is caused to the health or life of the victim, and criminal offenses against the life and health of individuals.*

The basis for such correlation lies in the specific objective and subjective characteristics of the criminal offense stipulated in Article 271 of the Criminal Code of Ukraine, which, when considered collectively, characterize the act as an infringement on occupational safety rather than merely an attack on an individual's life or health. Consequently, the composition of the criminal offense related to violations of labor protection legislation encompasses a specific range of possible cases of causing death or bodily harm, distinguished from other criminal offenses against life and health due to its specific focus.

The authors analyze the legislative context and legal aspects of these articles, identifying commonalities and differences between them. An essential part of the study concerns situations where violations in the field of labor protection may exacerbate the commission of criminal offenses. The article thoroughly examines the procedures for qualifying such violations and offers practical recommendations aimed at improving legislation and ensuring the effective protection of citizens' rights and safety in the field of labor protection. This research contributes to a deeper understanding of the legal aspects of both of these criminal norms and fosters further development in legal practice within this area.

Key words: *criminal offense, labor protection, violation of the requirements of labor protection legislation, criminal and illegal acts against the life and health of a person, criminal responsibility.*

Актуальність теми дослідження. Актуальність теми дослідження полягає в тому, що в сучасних умовах зростає значущість питань, пов'язаних із порушеннями вимог законодавства про охорону праці, особливо в контексті кримінального правопорушення, передбаченого статтею 271 Кримінального кодексу України (далі – КК України). Ця актуальність виникає з різкого підвищення рівня травматизму на виробництві, збільшення числа нещасних випадків, які спричиняють серйозні наслідки для працівників та суспільства в цілому. Такі порушення створюють серйозну загрозу життю та здоров'ю людей і можуть мати серйозні соціально-економічні наслідки.

Все це вимагає більш виваженого ставлення до питань виробничої безпеки і охорони праці в країні, обумовлює необхідність вдосконалення системи соціальних та правових (у тому числі й кримінально-правових) заходів забезпечення охорони праці в Україні.

Реформування кримінального законодавства України в частині регламентації відповідальності за порушення вимог законодавства про охорону праці було здійснене з прийняттям нового Кримінального кодексу України. Перш за все, на рівні самостійного розділу X Особливої частини КК України сформована нова система норм, що передбачають відповідальність за кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва, у яку увійшли й норми, закріплені у ст. 271 КК України.

До цього ж, існує потреба у подальшому вдосконаленні доктрини щодо кваліфікації кримінальних правопорушень щодо вимог законодавства про охорону праці. Порівняльний аналіз статті 271 КК України з аналогічними положеннями в законодавстві може виявити недоліки та допомогти сформуванню перспективи їх усунення.

Аналіз досліджень і публікацій щодо обраної тематики. У кримінально-правовій доктрині завжди приділялася значна увага питанням кримінально-правової охорони безпеки праці. Особливості кримінальної відповідальності за порушення вимог законодавства про охорону праці розглядалися або як самостійний об'єкт дослідження, або в межах вивчення проблем кримінально-правової охорони трудових прав громадян, або ж як елемент питань відповідальності за окремі кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва багатьма відомими вітчизняними та зарубіжними вченими. Серед них Андрушко П.П., Борисов В.І., Вереша Р.В., Коржанський М.Й., Лановенко І.П., Лихова С.Я., Стрижевська А.А., Устименко В.В., та інші.

Водночас ці питання не були самостійним об'єктом кримінально-правових досліджень в Україні з моменту прийняття нового КК України. Особливості відповідальності за кримінальне правопорушення, передбачене ст. 271 КК України, висвітлюються сучасними авторами у підручниках, навчальних посібниках з Особливої частини кримінального права, а також науково-практичних коментарях до КК України, і розглядаються, як правило, дещо фрагментарно. Окремі питання залишаються недостатньо вивченими.

Вищезазначене зумовлює необхідність проведення комплексного дослідження суб'єкту кримінального правопорушення, передбаченого статтею 271 КК України «Співвідношення кримінально-протиправного діяння, передбаченого ст. 271 Кримінального кодексу України, та окремих кримінально-протиправних діянь проти життя та здоров'я особи», спірних питань його кваліфікації, окремих проблем вдосконалення відповідних норм кримінального законодавства України та практики їх застосування.

Мета дослідження: узагальнення проблем кваліфікації кримінальних правопорушень у сфері охорони праці, які можуть мати відношення до кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи.

Основний зміст дослідження. Безпека праці, перш за все, це безпека особи працівника в процесі виконання ним своїх трудових обов'язків, безпека його життя та здоров'я. Природно, що потребує вирішення питання співвідношення порушення вимог законодавства про охорону праці у разі спричинення шкоди здоров'ю чи життю потерпілого зі кримінально-протиправними діяннями проти життя та здоров'я особи.

Підставою для такого співвідношення виступають специфічні об'єктивні та суб'єктивні ознаки кримінально-протиправного діяння, передбаченого ст. 271 КК України, які у своїй сукупності характеризують вчинене діяння як посягання саме на безпеку праці, а не просто на життя чи здоров'я людини. Таким чином, склад кримінально-протиправного порушення вимог законодавства про охорону праці охоплює певну групу можливих випадків заподіяння смерті чи тілесних ушкоджень, виділених із числа кримінально-протиправних діянь проти життя та здоров'я в силу специфічної спрямованості посягання.

За об'єктом кримінально-протиправного діяння норми про порушення вимог законодавства про охорону праці, в залежності від характеру спричиненої шкоди та за умови співпадіння ознак суб'єктивної сторони, співвідносяться з нормами про вбивство через необережність (ст. 119 КК України) або необережне тяжке чи середньої тяжкості тілесне ушкодження (ст. 128 КК України) як спеціальні та загальні, де норми, передбачені ст. 271 КК України виступають як спеціальні. Життя та здоров'я як основні безпосередні об'єкти, відповідно, кримінально-протиправних діянь, передбачених ст. 119 та ст. 128 КК України, за об'ємом співпадають з вказаними соціальними цінностями у вигляді додаткових безпосередніх об'єктів у юридичних складах кримінально-протиправного діяння, передбаченого ст. 271 КК України.

У цьому аспекті дещо спірним є твердження вчених в теорії кримінального права, щодо дослідження проблеми кваліфікації кримінально-протиправних діянь при конкуренції норм, як приклад визначають «конкуренції «частин та цілого» такі склади як

смерть з необережності та порушення правил охорони праці». З таким твердженням погодитися важко, оскільки специфіка такого виду конкуренції кримінально-правових норм як конкуренція «частин» та «цілого» полягає в тому, що її недоцільно проводити за окремими елементами юридичного складу кримінально-протиправного діяння. Як зазначає О.К. Марін, критикуючи вказаний підхід, «звернення авторів до аналізу конкуренції частин та цілого за ознаками складу кримінально-протиправного діяння... є безпідставними, оскільки розширює зміст цього виду конкуренції і, відповідно, призводить до плутанини у віднесенні конкретних ситуацій при кваліфікації до конкуренції того чи іншого виду, що ще більш ускладнює проблему кваліфікації кримінально-протиправних діянь у такій нетиповій ситуації правозастосування» [2, с.134-135].

З об'єктивної сторони ст. 271 КК України охоплює ті випадки спричинення смерті або тяжкого чи середньої тяжкості тілесного ушкодження, коли це стало результатом порушення суб'єктом спеціально встановлених вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів з охорони праці, дотримання яких працівниками відповідного підприємства, установи, організації він зобов'язаний забезпечити, а потерпілим є працівник підприємства, установи чи організації або особа, яка працює у громадянина-підприємця за наймом. За відсутності ознак потерпілого від кримінально-протиправного діяння, передбаченого ст. 271 КК України, заподіяння вказаної шкоди здоров'ю чи життю сторонній людині (яка не може визнаватися потерпілим від кримінально-протиправного діяння, передбаченого ст.271 КК України) внаслідок порушення вимог безпеки праці повинно кваліфікуватися за статтями 119 чи 128 КК України.

Не утворює кримінально-протиправного діяння, передбаченого ст. 271 КК України, а кваліфікується як вбивство через необережність або необережне тяжке чи середньої тяжкості тілесне ушкодження необережне спричинення смерті або каліцтва працівнику (так само як і сторонній особі), яке хоч і мало місце на виробництві, але не було безпосередньо пов'язане з порушенням суб'єктом вимог законодавства про охорону праці.

З суб'єктивної сторони важливою розмежувальною ознакою виступає форма вини. За ст. 271 КК України можуть кваліфікуватися випадки лише необережного спричинення смерті або тяжких чи середньої тяжкості тілесних ушкоджень внаслідок порушення вимог законодавства про охорону праці. Порушення таких вимог, які є способом заподіяння умисної шкоди життю чи здоров'ю як працівників відповідних підприємств, установ, організацій тощо, так і сторонніх осіб, які перебували на їх території, повинні отримувати кваліфікацію за статтями 115, 121, 122, 125 КК України в залежності від характеру фізичної шкоди, спричиненої потерпілому.

Особливості суб'єкта, що відрізняють передбачений ст. 271 КК України кримінально-протиправне діяння від вбивства через необережність та необережного тяжкого чи середньої тяжкості тілесного ушкодження, полягають, як нами вже зазначалося, полягають у специфічній характеристиці, якою повинна бути наділена службова особа підприємства, установи, організації або громадянин-суб'єкт підприємницької діяльності, – наявність повноважень щодо забезпечення дотримання вимог законодавства про охорону праці.

Порушення, допущені службовими особами, на яких не покладені обов'язки по забезпеченню дотримання таких вимог, кваліфікується не за ст. 271 КК, а за статтями, що передбачають відповідальність за кримінально-протиправні діяння у сфері службової діяльності.

исновки. Узагальнення викладеного дозволяє виділити типові випадки порушення вимог законодавства про охорону праці, які не охоплюються ст. 271 КК України, а кваліфікуються за статтями про кримінально-протиправні діяння проти життя та здоров'я особи:

1) порушення, які є способом заподіяння умисної шкоди життю або здоров'ю працівника;

2) порушення, потерпілими від яких виступає особа, яка не має постійного чи тимчасового правового зв'язку з підприємством, установою, організацією чи з громадянином – суб'єктом підприємницької діяльності;

- заподіяння смерті або каліцтва працівнику або сторонній особі, яке хоч і мало місце на виробництві, але не було пов'язане з порушенням вимог законодавства про охорону праці, обумовлених службовим становищем винуватого;

- порушення, суб'єктом яких є рядовий працівник підприємства, установи, організації, що не може бути суб'єктом кримінально-протиправного діяння, ст. 271 КК України (при відсутності в його діях ознак юридичних складів кримінально-протиправних діянь, передбачених статтями 272-275 КК України).

Література:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Марін О.К. Кваліфікація злочинів при конкуренції кримінально-правових норм. Монографія. Київ: Атіка, 2003. 224 с.
3. Бахуринська О. Розмежування складів порушень вимог законодавства про охорону праці та інших злочинів проти безпеки виробництва. Вісник прокуратури. 2006. № 7. С. 66 – 73.
4. Кримінальне право України: особлива частина: Підручник / М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.; За ред. проф. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 2-е вид., перероб. і доп. Київ: Юрінком І
5. нтер, 2005. URL: <http://www.social.org.ua/view/3015>
6. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва: Постанова Пленуму Верховного суду України від 12.06.2009р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va007700-09#Text>
7. Борисов В.І. Науково-практичний коментар до розділу Х «Злочини проти безпеки виробництва» КК України 2001 р. Право і безпека. 2003. № 2. С.62-69.
8. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За заг. ред. Копотуна І. М. Київ: «К Н Т», 2023. 932 с.
9. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України / За редакцією С. В. Ківалова та С. І. Кравченко. Одеса: Фенікс, 2020. 924 с.

10. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України/ За редакцією О.М. [HYPERLINK "https://book-ye.com.ua/authors/o-m-dzhuzha/"](https://book-ye.com.ua/authors/o-m-dzhuzha/) [HYPERLINK "https://book-ye.com.ua/authors/o-m-dzhuzha/"](https://book-ye.com.ua/authors/o-m-dzhuzha/) [HYPERLINK "https://book-ye.com.ua/authors/o-m-dzhuzha/"](https://book-ye.com.ua/authors/o-m-dzhuzha/) [HYPERLINK "https://book-ye.com.ua/authors/o-m-dzhuzha/"](https://book-ye.com.ua/authors/o-m-dzhuzha/) [HYPERLINK "https://book-ye.com.ua/authors/o-m-dzhuzha/"](https://book-ye.com.ua/authors/o-m-dzhuzha/) [HYPERLINK "https://book-ye.com.ua/authors/o-m-dzhuzha/"](https://book-ye.com.ua/authors/o-m-dzhuzha/) [HYPERLINK "https://book-ye.com.ua/authors/o-m-dzhuzha/"](https://book-ye.com.ua/authors/o-m-dzhuzha/) [HYPERLINK "https://book-ye.com.ua/authors/o-m-dzhuzha/"](https://book-ye.com.ua/authors/o-m-dzhuzha/) Джужа, А.В. Савченко, В.В. Черней. Київ: Юрінком Інтер. 2018. 1104 с.